

Tislma lil Pietru Pawl Saydon

Professor Oliver Friggieri
Kap tad-Dipartiment tal-Malti

Għad-Dipartiment tal-Malti u għall-Għaqda tal-Malti l-isem ta' Saydon hu għażiż ħafna u mimli tifsir, kif għandu jkun għall-pajjiż kollu. M'hemmx il-ġiegi li nsemmi s-sehem kbir li ta waħdu dan il-persunaġġ kbir lill-kultura Maltija, iżda jixraq li nislet xi ħsibijiet li jistgħu jgħinu biex il-figura tiegħu tkun apprezzata aħjar.

Il-fatt li bil-ħidma tagħna fl-Università għandna sala msemmija għalih hu ċkejken ħafna u l-bidu ta' l-għarfien kollu li jistħoqqlu. L-Università kollha għandha tkun kburija bi professor u studjuż ta' din l-istatura. F'egħluq l-għoxrin sena minn mewtu, li jaħbat ma' egħluq is-sittin sena ta' l-Għaqda, insellmu lit-tifkira għażiża u meġjuma tiegħu u nagħmlu ħilitna kollha biex ismu jibqa' jgħix. Iżda rriduh iġix bil-fatti, u l-fatti jitolbu bidla mill-qiegħ, modernizzazzjoni u aġġornament tal-mentalità, tħaddim ta' kriterji li jressquna lejn id-dinja emancipata u ħielsa ta' barra, twarrib tal-pregudizzji qodma u bla tifsira li għadhom jitwaħħru fostna.

Tul medda ta' tletin sena Saydon ħadem bla heda biex ta lil Malta l-ewwel traduzzjoni sħiħa tal-Kotba Mqaddsa. Dan hu xogħol li normalment isir minn għadd ta' studjużi u mhux minn bniedem wieħed. Saydon, għaref ta' ras iebsa u mimli fiduċja fil-kompetenzi tiegħu, daħal għal dan ix-xogħol u wettqu bl-akbar ħila. Ħareg qajl qajl il-kotba minn butu, għad li għall-bidu kien imċaħħad anki mill-permess li jagħmel dan. L-aventura ta' Saydon hi doloruża u tixxet dawl fuq il-fehmiet doġoq u żbaljati li ħakmu fostna, u li għadhom jinħassu f'suriet godda.

Saydon hu bniedem li emmen fil-kelma. Emmen qabelxejn fil-kelma ta' Alla, u lill-Knisja ta' Malta ried jagħtiha xi haġa li, haġa ta' l-għaġeb, ma kellhiex: il-kelma ta' Alla nnifsu bl-ilsien tal-kotra. Dan hu l-aspett pastorali tiegħu, ta' qassis li fehem il-gejjieni u sfida l-preżent, haġa iebsa ħafna. Hu nnifsu stqarr in-niket profond tiegħu li ma kienx miżmum, u tenna li ħajtu kienet taqbidha waħda, kważi telfa. Iż-żmien għadu ma taħx raġun għal kollox, għaliex il-pregudizzji ma jmutux malajr, u l-indifferenza istituzzjonali hi kbira u liema bħalha. Illum il-Bibbja tiegħu hi mitbugħa f'edizzjoni sabiħa mill-għaqda tal-MUSEUM, li kienet weħidha li għamlitlu l-qalb u ma ħallitux waħdu. Illum irid ikun in-nazzjon kollu li ma jħallihx waħdu, iżda jagħti kulma ħaqqu billi x-xogħol monumentali tiegħu jsib l-għarfien veru — bil-miżuri prattiċi u mhux bil-kliem — li jixraqlu.

Saydon li emmen fil-kelma ta' Alla hu wkoll Saydon li emmen fis-seħer u fil-qawwa tal-kelma Maltija. Studjuż bħalu, professor dehni li baqa' jfittex lin-nies sempliċi u bħal Temi Zammit jitgħallem minnhom, ma setax ma jagħraf x' delitt kienet qiegħda — jew għadha — tagħmel Malta hi u twarrib l-ilsien Malti. Fih huwa għaraf minjiera ta' għerf qadim li ġie għandna minn ċiviltajiet differenti u ltaqa' hawn, għandna, fuq fommna jew f'ruġna, biex sar lingwa sħiħa, tagħna biss.

L-għarfien tal-kelma tal-poplu hu l-għarfien tal-poplu nnifsu; it-twarrib tiegħu hu l-kuntrarju. Saydon traduttur hu għalhekk eżempju ta' Malti fidil lejn il-poplu, u l-aktar lejn il-kotra li ma tifhimx ilsna oħrajn.

Id-determinazzjoni kbira ta' dan ir-raġel imħolli waħdu — bla inkuraġġiment morali jew finanzjarju, bla apprezzament minn min hu responsabbli — hi t-tweġiba tiegħu nnifsu għad-dulur li xeħtitu fih mentalità dejqa, apatija tradizzjonali. Iżda hi wkoll l-għelm aħħari ta' mohħ dehni li ra fil-bogħod. Irridu nkunu aħna li naħdmu biex nagħtuh illum kulma nsteraqlu bla jedd ilbieraħ. Irridu nkunu aħna li nagħrfuh għal kulma għamel f'art li sikwit ma tapprezzax lill-benefatturi veri tagħha.

Sa llum nafu li ftit kien il-kliem Malti msensel minnu li daħal fit-taħdit u fil-kitba komuni. Dan in-nuqqas ġej mill-apatija istituzzjonali li għadha taħkem bla rażan fil-qasam ta' l-ilsien tagħna. Saydon fehem id-dinamika li hemm fil-Malti, ilsien mibni fuq l-egħruq. U mill-egħruq sensel bosta kliem li wasslu biex irodd l-aħjar tifsira lill-kelma originali. Gara li l-ġenju tiegħu ma ntlax ma' livell medju ta' apprezzament.

Is-sehem tiegħu lill-Għaqda sewa ħafna biex jagħti dinjità lill-Malti fi żmien li kien imgħobbi bi preġudizzji kbar, kulturali u soċjali. Bħalu u miegħu ta seħmu Temi Zammit, persunaġġ kbir ieħor li l-Għaqda hi kburija li tfakkar ir-rabta tiegħu magħha. Saydon ma staħax jidentifika ruħu ma' l-Għaqda u mal-Malti, anzi ġab ruħu ta' suldat ta' konvinzjoni u bla ebda rispett fil-lejn il-verità. U l-verità kienet u tibqa' li nazzjon li ma jqisx kif jixraq lill-ilsien nazzjonali tiegħu jkun qiegħed jilgħab mas-sanità tal-mohħ, mar-reqqa fl-espressjoni, mal-livelli li tista' tilhaq l-edukazzjoni. Fuq kollox, ikun nazzjon iżolat, maqtuġh għal rasu mix-xirka tal-ġnus ċivili. Din l-internazzjonalità ta' Saydon hi l-qofol tas-sens li bih jara l-affarijiet fil-perspettiva xierqa u komuni tagħhom.

Aħna fakkarna lil Saydon bi dmir. Hu dmir tan-nazzjon kollu għaliex Saydon ta lil Malta kulma kellu: dehnu, ħiltu u flusu. Jilhaq il-quċcata tal-mertu min isieħeb dawn il-valuri flimkien, u għalhekk jitqies bħala idealist, li bil-Malti tista' tfisser "bniedem barra minn postu". Hekk qies hu nnifsu lilu nnifsu, kif kiteb fit-tifkiriet ta' ħajtu.

Qima lejn Saydon tfisser, fil-kuntest tagħna, qima lejn il-kelma ta' Alla, u lejn il-kelma li Alla jitkellem biha mal-Maltin. Tfisser dehen u fiduċja fil-qawwa tal-kelma li hallewlna missirijietna, bla skola u bla għarfien, sħaħ daqs iż-żonqor, tant li kelmithom għadha fuq fommna, u daħlet f'qalbna b'qawwa tant kbira li rridu naħdmu biex nissoktaw indaħħluha fil-qlub fejn għadha ma daħlitx. Qegħdin naħdmu kontra ż-żmien, għaliex dawn huma lkoll attitudnijiet megħluba u mirbuħa fid-dinja ċivili barranija. Iżda l-iżvantaġġ ta' l-imgħoddi jrid jintrebaħ biex Malta wkoll tidħol fid-dinja tal-ġnus li jirrispettaw lilhom infushom u li ma jiddiskriminawx lingwistikament.

Saydon jagħtina dan l-eżempju ta' fedeltà, u aħna fidili lejha. Fedeltà lejn is-sens komun, li fil-bniedem jixref l-aktar fil-kelma, id-don tal-bniedem, it-tieqa mbexxqa fuq is-sikta elokwenti ta' ġewwa.

Nifraħ minn qalbi lill-istudenti egħżież tiegħi u lill-istudenti l-oħra kollha li daħlu fil-qasam miftuħ għalihom b'tant ħila u saġrificċju minn ta' qabilhom. Jalla l-ħegġa u l-ħila tagħhom jikbru, u ma jiqfux. Is-sens jinsab fuq in-naħa tagħhom.